

STARTAP LOYIHALARNI MOLİYALASHTIRISHNING XORIJIY TAJRIBASI VA UNI O‘ZBEKISTONDA QO‘LLASH IMKONIYATLARI

Gapparov Azim Qayumovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsent v.b., PhD,

Email: gapparovazim@sies.uz

Annotatsiya: *Mazkur maqolada startap loyihalarni moliyalashtirishning zamonaviy mexanizmlari, rivojlangan davlatlar tajribasi hamda ularni O‘zbekiston sharoitida qo‘llash imkoniyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda venchur kapital, biznes farishtalari (Business Angels), kraudfanding (Crowdfunding), davlat grantlari, akselerator va inkubator dasturlari kabi moliyalashtirish manbalarining iqtisodiy mohiyati yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekistonda startap ekotizimini rivojlantirishning mavjud holati, muammolari va istiqbollari tahlil qilinib, innovatsion tadbirkorlikni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *startap, innovatsion loyiha, venchur kapital, biznes farishtalari, kraudfanding, akselerator, inkubator, grant, investitsiyalar, startap ekotizimi.*

Kirish.

Innovatsion iqtisodiyot sharoitida startap loyihalar yangi texnologiyalarni yaratish, iqtisodiy o‘rishni jadallashtirish, yangi ish o‘rinlarini tashkil etish va milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Biroq aksariyat startaplar faoliyatining dastlabki bosqichida moliyaviy resurslarning yetishmasligi ularning rivojlanishiga to‘sqinlik qiluvchi asosiy omillardan biri bo‘lib qolmoqda.

Rivojlangan davlatlarda startaplarni moliyalashtirish an‘anaviy bank kreditlari bilan cheklanmaydi. Venchur fondlari, biznes farishtalari, kraudfanding platformalari, davlat grantlari, korporativ venchur kapitali va akselerator dasturlari innovatsion loyihalarni qo‘llab-quvvatlashning asosiy vositalariga aylangan. Ayniqsa, AQSH, Buyuk Britaniya, Isroil, Singapur va Janubiy Koreya tajribasi startap ekotizimini shakllantirishda samarali natijalar bergan.

O‘zbekistonda ham so‘nggi yillarda innovatsion faoliyatni rivojlantirish, yosh tadbirkorlarni qo‘llab-quvvatlash, IT sohasini kengaytirish va startap loyihalarni moliyalashtirish bo‘yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Davlat grantlari, innovatsion tanlovlar va maxsus kredit dasturlari joriy etilgan bo‘lsa-da, venchur kapital bozori, xususiy investorlar va kraudfanding mexanizmlarining rivojlanish darajasi hali yetarli emas.

Mazkur maqolaning maqsadi startap loyihalarni moliyalashtirishning xorijiy tajribasini tahlil qilish, uning iqtisodiy samaradorligini baholash hamda O‘zbekiston sharoitida qo‘llash imkoniyatlari bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy qism.

Startup – bu innovatsion g‘oyaga asoslangan, yuqori o‘rish salohiyatiga ega bo‘lgan yangi biznes loyihasidir. Startaplarning asosiy xususiyati yuqori tavakkalchilik darajasi va tez rivojlanish imkoniyatiga egaligidir. Shu sababli ularni moliyalashtirish mexanizmlari an’anaviy biznesni moliyalashtirish usullaridan farq qiladi.

Bugungi kunda dunyoda startaplarni moliyalashtirishning quyidagi asosiy manbalari keng qo‘llaniladi:

- ✚ shaxsiy mablag‘lar (Bootstrapping);
- ✚ biznes farishtalari (Business Angels);
- ✚ venchur kapital fondlari (Venture Capital);
- ✚ kraudfunding platformalari (Crowdfunding);
- ✚ davlat grantlari va subsidiyalar;
- ✚ biznes inkubatorlari va akseleratorlar;
- ✚ korporativ venchur kapitali;
- ✚ imtiyozli kreditlar va innovatsion fondlar.

Xorijiy davlatlarda startaplarni moliyalashtirish tajribasi

Davlat	Asosiy moliyalashtirish mexanizmi	Natija
AQSH	Venchur kapital, Business Angels, akseleratorlar	Dunyodagi eng yirik startup ekotizimi
Isroil	Davlat–xususiy venchur fondlari	Yuqori texnologiyalar eksporti rivojlangan
Singapur	Davlat grantlari va venchur investitsiyalar	Xalqaro innovatsion markaz shakllangan
Buyuk Britaniya	Soliq imtiyozlari va xususiy investorlar	Startaplarga investitsiyalar hajmi yuqori
Janubiy Koreya	Innovatsion fondlar va davlat qo‘llab-quvvatlashi	Texnologik kompaniyalar soni ortgan

Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, startup ekotizimining muvaffaqiyati faqat moliyalashtirish hajmiga emas, balki investorlar, universitetlar, ilmiy markazlar, biznes inkubatorlari va davlat institutlari o‘rtasidagi samarali hamkorlikka ham bog‘liq.

Startaplarni moliyalashtirish usullarining afzalliklari

Moliyalashtirish turi	Afzalligi	Kamchiligi
Venchur kapital	Katta investitsiya va mentorlik	Ulushning kamayishi
Business Angels	Moslashuvchan investitsiya va tajriba	Investor topish murakkab
Kraudfanding	Keng auditoriyadan mablag' yig'ish	Huquqiy tartibga solish zarur
Davlat grantlari	Qaytarilmaydigan mablag'	Tanlov asosida ajratiladi
Bank krediti	Mablag' hajmi aniq	Garov va foiz xarajatlari mavjud
Akseleratorlar	Moliya va biznes rivojlantirish xizmatlari	Tanlov asosida ishtirok etiladi

So'nggi yillarda O'zbekistonda innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirish uchun huquqiy va institutsional asoslar mustahkamlanmoqda. Startaplarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan grant dasturlari, innovatsion tanlovlar, texnoparklar va maxsus kredit mahsulotlari joriy etilgan. Xususan, startaplar uchun maxsus imtiyozli kredit dasturlari va moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari ishga tushirilgan.

Shu bilan birga, quyidagi muammolar mavjud:

- venchur kapital bozori rivojlanmaganligi;
- biznes farishtalari tarmog'ining cheklanganligi;
- kraudfanding platformalarining huquqiy bazasi to'liq shakllanmaganligi;
- innovatsion loyihalarni baholash mexanizmlarining takomillashmaganligi;
- xususiy investorlar faolligining pastligi;
- startaplarni xalqaro investorlarga integratsiya qilish imkoniyatlarining cheklanganligi.

Xulosa.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, xorijiy mamlakatlarda startaplarni moliyalashtirishning samarali modeli davlat, xususiy investorlar, venchur fondlari va ilmiy muassasalar o'rtasidagi hamkorlikka asoslangan. Ushbu model innovatsion loyihalarning tez rivojlanishi, yangi ish o'rinlari yaratilishi va yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarilishiga xizmat qilmoqda.

O'zbekiston sharoitida startap ekotizimini rivojlantirish uchun venchur kapital bozorini shakllantirish, biznes farishtalari faoliyatini rag'batlantirish, kraudfandingni huquqiy jihatdan tartibga solish, universitetlar va texnoparklar huzurida akselerator dasturlarini kengaytirish hamda davlat-xususiy sheriklik asosida innovatsion moliyalashtirish mexanizmlarini rivojlantirish zarur. Ushbu chora-tadbirlar innovatsion tadbirkorlikni jadallashtirish, investitsiyalar oqimini ko'paytirish va milliy iqtisodiyotning xalqaro raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mukhammadieva M. Foreign Experience in Financing Innovative Activities of Industrial Enterprises. Economics and Innovative Technologies, 2023.
2. Makhmudov N. Modern Methods of Financing Innovative Projects and Startups. International Journal of Artificial Intelligence, 2025.
3. Alimova S.R. Development of an Econometric Model for Financing Innovative Projects... EPRA International Journal, 2024.
4. StartupBase Uzbekistan. Startaplarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash dasturlari.
5. OECD. Financing SMEs and Entrepreneurs 2024. Paris: OECD Publishing, 2024.
6. World Bank. Global Economic Prospects 2025. Washington, DC, 2025.
7. OECD. Science, Technology and Innovation Outlook 2023. Paris, 2023.